

Cite: Sova, Olena (2025). Vplyv komertsiihnoho ta hromadskoho sektoriv na sotsialno-ekonomichnu aktyvnist hromad Ukrainy [The Impact of the Commercial and Civil Society Sectors on the Socio-Economic Activity of Ukrainian Communities]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika — Demography and Social Economy*, 1 (59), 3—19.

УДК 316:330(477)

JEL Classification: A14, D69, H41, J10, L20, L31, O18

ОЛЕНА СОВА, канд. екон. наук, доцент, старш. наук. співроб.

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

01032, Україна, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

E-mail: sovy@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6386-6432

Scopus ID: 57225029294

ВПЛИВ КОМЕРЦІЙНОГО ТА ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ АКТИВНІСТЬ ГРОМАД УКРАЇНИ

У сучасних умовах децентралізації виникає нагальна потреба у пошуку ефективних механізмів взаємодії між державою, бізнесом та громадськістю для вирішення проблем розвитку територіальних громад. Із застосуванням просторового мислення і системного аналізу, методів індукції та дедуції, статистичного групування, порівняння тощо в статті проведено оцінку динаміки кількості створених компаній і громадських організацій у Київській області за десять років. Аналіз вибірки громад і побудовані лінійні тренди продемонстрували негативний вплив воєнно-політичної ситуації, соціально-економічної кон'юнктури, інфраструктурних змін на активність неурядових і комерційних установ. Метою статті є обґрунтування синергії зусиль бізнесу та громадських організацій у розвитку українських громад та представлення заходів задля збільшення фінансової спроможності та нарощення соціального капіталу спільнот. Аргументовано відмінності у показниках бізнес-середовища міських, селищних і сільських громад, що підтверджує необхідність планування індивідуальних стратегій розвитку для кожного типу громад. Отримані висновки щодо надання бюджетним інструментам стратегічного значення для зміцнення потенціалу регіонів у контексті міжсекторального партнерства формують наукову новизну дослідження.

Проаналізовано динаміку створених компаній і громадських організацій в територіальних громадах Київської області України за 2015—2024 рр. Виокремлено типи гро-

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2025. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

мад з суттєвою спадною тенденцією досліджуваних показників. Визначено причини зменшення соціально-економічної активності територіальних громад на основі аналізу їх бізнес-середовища в 2023 р. Наголошено на необхідності врахування показника чисельності населення у розрахунках спроможності громад і кількості активних платників податків. Надано пропозиції щодо стимулювання співпраці бізнесу та громадських організацій задля успішності програм повоєнного відновлення.

Ключові слова: територіальні громади, резильєнтність, соціально-економічний розвиток, партнерство, комерційний сектор, громадський сектор, бюджет.

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Розвиток територіальних громад є однією з ключових передумов успішного економічного та соціального розвитку України. В умовах децентралізації та реформування системи місцевого самоврядування особливого значення набуває ефективне функціонування комерційного й громадського секторів. Кожен із них відіграє унікальну роль у розбудові стійких і самодостатніх громад.

Бізнес-структури формують економічну базу функціонування спільнот, генерують робочі місця, стимулюють місцеву економіку та залучають інвестиційний капітал. Водночас громадські організації сприяють розв'язанню соціальних проблем, мобілізують місцеві ресурси та посилюють громадянське суспільство. Саме поєднання зусиль цих суб'єктів може стати ключовим фактором у забезпеченні гармонійного та сталого розвитку територіальних громад. Отже, актуальності набуває дослідження впливу комерційного та громадського секторів на розвиток українських територіальних громад, аналіз їхнього внеску в соціально-економічні процеси на місцевому рівні, а також виявлення основних викликів і можливостей, що постають у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічна активність територіальних громад передбачає широке коло учасників у процесі забезпечення їхньої життєдіяльності. Колектив авторів А. Pearson, С. Starpino, Ф. Potvin (А. Пірсон, С. Старніно, Ф. Потвін) розглядають змістові відмінності між поняттями «співпраця» і «партнерство», а також описують процес встановлення пріоритетів взаємодії [1]. Л. Нечипорук (L. Nechiporuk) стверджує, що формування ефективних механізмів узгодження інтересів суб'єктів має спиратися на конструюванні інструментів їхньої взаємодії та відповідальності, виборі раціональних форм і методів співпраці секторів [2]. Н. Mackiewicz, Е. Spodarczyk (Г. Мацкевич, Е. Сподарчик) наголошують на важливості співробітництва між господарюючими та громадськими організаціями, оскільки вони можуть запропонувати бажані вигоди за допомогою обміну, підвищення конкурентоспроможності підприємств і досягнення статутних цілей некомерційних установ [3]. З точки зору впровадження взаємодії А.Г. Raisiene, Л. Baranauskaite (А.Г. Расін, Л. Барнаускайте) розробили концепцію міжгалузевої співпраці з виділенням п'яти ключових сфер, важливих для досягнення ефективності та результативності [4].

Результати дослідження D.-С. Bódi (Д.-К. Боді) показують, що труднощі неурядових організацій пов'язані з нестачею людських ресурсів, браком фінансів і бар'єрами у просуванні пропонованих послуг [5—6]. А. Iachim, O. Gherman (А. Яхим, О. Герман) наголошують на пріоритетній економічній ролі громадського сектору, який демонструє силу ринкового механізму до саморегулювання і його здатність усувати власні недоліки [7]. Е. Лібанова та С. Романюк (E. Libanova, S. Romaniuk) досліджують режими інституціоналізованого полісуб'єктного менеджменту та чотири моделі координації соціальних відносин, що сприятиме побудові ефективного поліцентричного управління в українському суспільстві [8]. Т. Заяць і Г. Краєвська (Т. Zaiats, H. Kraievska) аргументують переваги міжсекторальної співпраці та ілюструють механізми її реалізації в територіальних громадах України [9]. Проблеми резильєнтного відновлення соціально-економічної активності територіальних громад у воєнний і повоєнний періоди досліджено О. Дяконенко та Т. Нечитайло (O. Diakonenko, T. Nechytailo) — на їхню думку, дієвим інструментом підвищення здатності до самоорганізації громадської спільноти за обмеженого ресурсного забезпечення є потенціал громадських організацій [10]. У праці Д. Крилова (D. Krylov) з'ясовано доцільність активізації поширення державно-приватного партнерства (ДПП) в Україні та наведено шість його функцій [11]. В. Сичова й Т. Самофалова (V. Sychova, T. Samofalova) наголошують, що саме угоди ДПП забезпечують привабливість проектів для бізнесової участі та інтегрують підприємницький потенціал у мобілізаційний [12]. А ось В. Звонар (V. Zvonar) відстоює думку про просування практики функціонування «smart»-громади як моделі комунікації та конструктивного співробітництва суб'єктів суспільного розвитку [13]. Пріоритетним напрямом формування спроможних територіальних громад в Україні колектив вітчизняних авторів називає впровадження механізмів співпраці, ґрунтованих на концепції нового публічного менеджменту та широкого діалогу із зацікавленими сторонами, модель співпраці суб'єктів і модель громадського сектору [14].

Попри наявність численних матеріалів щодо міжсекторальної співпраці, замало уваги приділено взаємодії бізнесу та громадського сектору, що є важливою складовою для формування стійких і спроможних територіальних громад. Відсутність ґрунтовних наукових праць, що комплексно аналізують результати інтеграції підприємницького потенціалу в процеси соціального розвитку, створює нагальну потребу в подальших дослідженнях.

Метою дослідження є з'ясування ролі комерційного та громадського секторів у сприянні соціально-економічному розвитку територіальних громад України та опис ключових механізмів їх взаємодії для успішних перетворень у спільнотах. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в аргументації для територіальних громад пріоритетності співпраці бізнес-структур і «третього» сектору економіки для досягнення прогресу віднов-

лення і сталого розвитку країни, а також в аналітичних висновках щодо розгляду бюджетних інструментів стратегічного планування для зміцнення потенціалу регіонів у контексті соціальної взаємодії та державно-приватного партнерства.

Матеріали та методи. Дослідження здійснено за допомогою комплексного підходу, що поєднував збір вторинних даних й аналіз репрезентативної вибірки. Групування статистичних показників дало змогу виявити загальні тенденції формування бізнес-структур і некомерційних установ у громадах, водночас просторовий аналіз окремих кейсів забезпечив більш глибоке розуміння механізмів взаємодії між указаними секторами та їхніх наслідків. Методи індукції та дедукції застосовано для виявлення ключових закономірностей у впливі різних факторів на стійкість громад (індукція) і для перевірки цих закономірностей на основі теоретичних положень (дедукція), що забезпечило обґрунтованість результатів. Системний аналіз уможливив дослідження впливу дій бізнесу й громадських організацій на розвиток міських, селищних і сільських громад, а порівняльний підхід допоміг виявити відмінності фінансового потенціалу спільнот різного типу. Графічне відображення даних унаочнило тенденції та трансформації обраних індикаторів для виявлення активності платників податків вибірки територіальних громад України.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на теорію та практику моделей державно-приватного партнерства, в світі склалася стійка міжсекторальна тріада з державних органів, підприємницьких структур і громадських організацій, що охоплює правові, економічні та функціональні бази. Узгодження інтересів і об'єднання ресурсів усіх сторін взаємодії має орієнтуватися на досягнення консенсусу між владою, бізнесом і суспільством, необхідного для підвищення якості життя громадян [15, с. 87]. Державний сектор економіки має стратегічне значення для конкурентоспроможності та безпеки країни. Комерційний сектор забезпечує економічне зростання завдяки створенню робочих місць, інвестиціям та розвитку інфраструктури. Неурядові, волонтерські та некомерційні організації, об'єднані узагальноною назвою «третій сектор», акцентуються на наданні всебічної підтримки, особливо під час економічних криз [16]. Вони просувають інтеграцію соціальних та екологічних проблем у фокус законотворення, підприємницьких ініціатив і наукових досліджень.

Комерційний і громадський сектори відіграють важливу роль у розвитку територіальних громад України, впливаючи на соціально-економічну стабільність й підвищення рівня життя місцевого населення. Громадські організації (ГО) активізують соціальну сферу, допомагають вирішенню локальних питань, залучають ресурси та стимулюють громадську активність. Взаємодія цих двох секторів дає змогу ефективніше використовувати потенціал громад, формуючи умови для стійкого розвитку та підвищення

конкурентоспроможності територій. Продемонструємо динаміку створених компаній і громадських організацій в різних типах територіальних громад Київської області України за 2015—2024 рр. (табл. 1—2).

Таблиця 1. Кількість створених компаній у вибірці територіальних громад Київської області, 2015—2024* рр., од.**

Громади		Роки									
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Міські	Бориспільська	200	346	163	300	194	196	195	73	129	51
	Броварська	344	583	322	429	318	239	268	129	200	70
	Білоцерківська	321	612	259	403	278	234	230	136	184	66
	<i>Середнє значення</i>	<i>288</i>	<i>514</i>	<i>248</i>	<i>377</i>	<i>263</i>	<i>223</i>	<i>231</i>	<i>113</i>	<i>171</i>	<i>62</i>
Селищні	Великодимерська	19	31	17	12	18	13	18	11	22	5
	Макарівська	41	49	57	34	44	37	51	21	21	11
	Іванківська	20	27	25	30	22	9	12	7	11	3
	<i>Середнє значення</i>	<i>27</i>	<i>36</i>	<i>33</i>	<i>25</i>	<i>28</i>	<i>20</i>	<i>27</i>	<i>13</i>	<i>18</i>	<i>6</i>
Сільські	Білогородська	68	102	74	80	102	73	70	34	75	34
	Борщагівська	226	349	356	354	392	331	368	168	235	94
	Дмитрівська	46	45	22	23	25	22	25	17	18	4
	<i>Середнє значення</i>	<i>113</i>	<i>165</i>	<i>151</i>	<i>152</i>	<i>173</i>	<i>142</i>	<i>154</i>	<i>73</i>	<i>109</i>	<i>44</i>

Джерело: побудовано за даними [17]; * Станом на 1 квартал 2024 р.; ** без державних управлінь загального характеру і благодійних організацій та фондів.

Таблиця 2. Кількість створених громадських організацій у вибірці територіальних громад Київської області, 2015—2024* рр., од.**

Громади		Роки									
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Міські	Бориспільська	13	7	5	16	10	11	15	6	2	2
	Броварська	26	33	26	25	17	14	9	8	17	2
	Білоцерківська	26	26	20	18	24	12	22	15	16	7
	<i>Середнє значення</i>	<i>22</i>	<i>22</i>	<i>17</i>	<i>20</i>	<i>17</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>10</i>	<i>12</i>	<i>4</i>
Селищні	Великодимерська	4	3	1	3	1	0	7	1	4	—
	Макарівська	11	5	5	2	6	2	5	2	1	1
	Іванківська	2	3	1	2	5	4	4	2	1	1
	<i>Середнє значення</i>	<i>6</i>	<i>4</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>2</i>	<i>5</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>1</i>
Сільські	Білогородська	2	6	7	9	6	7	5	2	9	2
	Борщагівська	17	15	17	13	15	16	18	22	16	9
	Дмитрівська	7	3	3	5	6	3	2	1	1	—
	<i>Середнє значення</i>	<i>9</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>6</i>

Джерело: побудовано за даними [17]; * станом на 1 квартал 2024 р.; ** без державних управлінь загального характеру і благодійних організацій та фондів.

Громади було обрано для аналізу за критерієм максимальної чисельності мешканців, оскільки цей показник відображає потенціал соціального капіталу, що чинить вплив на якість соціальних взаємодій і резильєнтність спільнот. У контексті розвитку громад соціальний капітал слід розуміти як сукупність соціальних зв'язків, норм, довіри та взаємодії між членами громади, що сприяють їхньому об'єднанню і співпраці для досягнення спільних цілей, а саме: мережу взаємної підтримки, довіру до інституцій, активну участь громадян у місцевих ініціативах та організаціях, готовність до обміну ресурсами та допомоги один одному.

Усереднені дані щодо кількості створених компаній і ГО у досліджуваній вибірці порівняймо за 2023 і 2021 рр. (повні роки, які охоплюють довоєнний і воєнний час). У всіх типах громад зменшення середньоарифметичного значення новостворених компаній склало близько 30 в.п. (від 26 у міських громадах до 33 в.п. у селищних). Цей показник по ГО суттєво різниться в громадах: на 20 в.п. відбулося скорочення середньоарифметичного значення в міських громадах, також зазнав скорочення цей показник у селищних громадах — на 60 в.п., а сільські громади в середньому мали приріст новостворених ГО на 12,5 в.п. у 2023 р. порівняно з 2021.

Вочевидь, що створення компаній, громадських об'єднань відбувається з урахуванням потреби в їх існуванні, запитів спільноти на товари та послуги, які вони можуть запропонувати. Вибірка за типами громад Київської області (з максимальною чисельністю мешканців) показала загальну тенденцію до зменшення кількості створених компаній протягом періоду з 2015 по 2024 рік. Одним із факторів цього перебігу подій є чутливість господарюючих суб'єктів до стану економічного середовища та змін у ринкових умовах, що впливають на підприємництво та інвестиційний клімат. У кризових ситуаціях компанії повинні вживати заходи з мінімізації ризиків і нівелювання результатів дії негативних факторів, щоб зберегти робочі місця та забезпечити розвиток виробничого потенціалу.

Найсуттєвіше зменшення кількості створених компаній спостерігаємо в міських громадах — у 2023 р. зареєстровано на 67 % компаній менше ніж у «піковому» 2016 (рис. 1). У селищних громадах за той самий період теж скорочення показника — вдвічі. Але кількісно чисельність компаній у селищах вимірюється десятками, натомість у міських — сотнями; отже, фактом є відчутне скорочення числа господарюючих суб'єктів саме в містах.

Лінійний тренд є найбільш стабільним для створених компаній у вибірці сільських громад Київської області, коли теж має місце спадна тенденція: з 2016 до 2023 р. скорочення сягнуло 34 %.

Міські громади (Бориспільська, Броварська, Білоцерківська як громади з кількістю активних платників податків більше 30 тис. од. у 2023 р.) за результатами 2023 р. не досягнули показника числа новостворених компаній жодного з попереднього років, хоча приріст до 2022 р. склав 51,7 %.

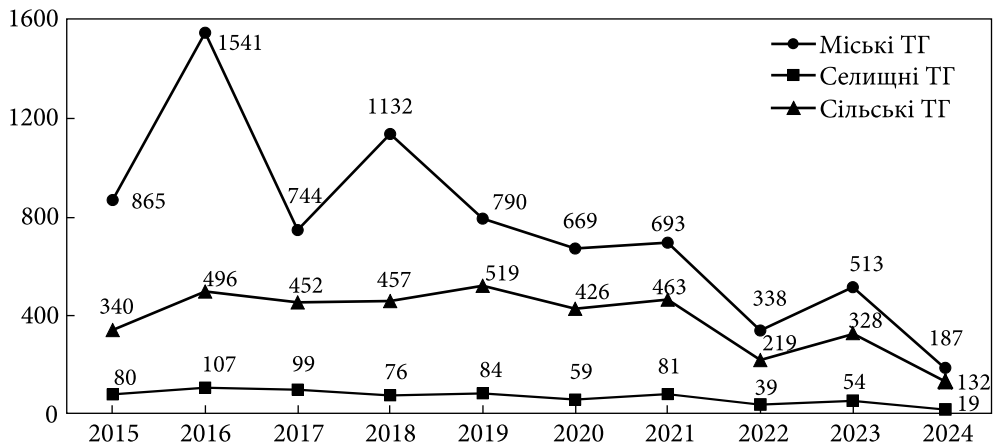

Рис. 1. Кількість створених компаній у вибірці територіальних громад Київської області, 2015—2024* рр., од.**; * станом на 1 квартал 2024 р.; ** без державних управлінь загального характеру і благодійних організацій та фондів.

Джерело: побудовано за даними [17].

Загалом на 39 % скоротилася кількість нових компаній у 2022 р. порівняно з 2015, а проти 2021 р. — на 49 %. Наприклад, у Бориспільській громаді в 2022 р. порівняно з 2021 зареєстровано на 63 % менше компаній.

Селищні громади (Великодимерська, Макарівська, Іванківська як громади з чисельністю мешканців близько 30 тис. осіб у 2023 р.) також показують загальну тенденцію до зменшення кількості компаній, маючи найменші значення показника серед усієї сукупності громад області (до 50 одиниць). Проте рівень змін варіюється поміж різними громадами, наприклад, Великодимерська мала зниження показника на 42 % у 2022 р. порівняно з 2015 р. (до 11 одиниць з 19 на початку досліджуваного періоду), а в 2023 р. відбулося повне відновлення пріоритетів у розвитку бізнесу й було створено 22 компанії, що на 15 % більше їх кількості в 2015 р. Сільські громади (Білогородська, Борщагівська, Дмитрівська як громади з максимальною чисельністю мешканців у 2023 р.) мають найменші відхилення серед обласної вибірки по кількості створених компаній за десятиліття. Якщо в 2015 р. було створено 340 компаній, то в 2023 — 328. Наприклад, у Борщагівській ТГ у 2022 р. було зареєстровано на 54 % менше компаній ніж у 2021 р., що може свідчити про втрату економічного потенціалу або міграцію населення. А вже за результатами 2023 р. ця громада разом з Білогородською були такими ТГ Київської області, які перевищили показник зареєстрованих компаній в 2015 р.

Зміни в кількості створених громадських організацій на території обраних громад Київської області безпосередньо були пов'язані з соціально-економічною кон'юнктурою, інфраструктурними змінами та воєнно-полі-

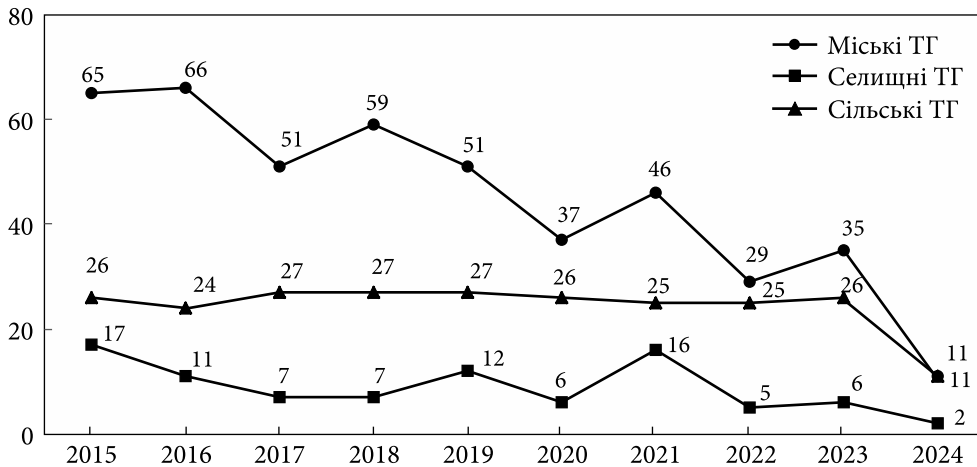

Рис. 2. Кількість створених громадських організацій у вибірці територіальних громад Київської області, 2015—2024* рр., од.**; * станом на 1 квартал 2024 р.; ** без державних управлінь загального характеру і благодійних організацій та фондів
Джерело: побудовано за даними [17].

тичною ситуацією. Наприклад, 2020—2021 рр. принесли пандемію *Covid-19*, що вплинуло на динаміку створення нових компаній та громадських організацій. Звичайно, доцільним є поділ досліджуваного періоду на довоєнний і воєнний час. Війна призвела до зменшення економічної активності, обмежень у фінансуванні програм і загального погіршення умов для розвитку нових бізнес-проектів та соціальних ініціатив. Міські ТГ виявилися найбільш економічно активними, з помірно високим рівнем створення. Як порівняти 2023 р. з 2016 (максимальна кількість створених ГО) за показником новостворених одиниць, то скорочення числа ГО в обраних для аналізу містах Київської області відбулося майже вдвічі (–47 %).

Селищні громади демонструють певний потенціал для розвитку, особливо в контексті соціальної інфраструктури, але через скорочення обсягів фінансових ресурсів і демографічні особливості кількість нових громадських організацій коливається в межах 5—17 (скорочення показника на 68 % протягом 2015—2023 рр.). Найбільш постійними результатами в темпах аналізованого показника зарекомендували себе сільські громади Київської області, адже у 2015—2023 рр. кількість реєстрацій ГО є стабільною: 25—27 од. (рис. 2).

Порівнюючи графіки кількості створених компаній (рис. 1) і кількості створених громадських організацій (рис. 2), помітним є однакове розташування ліній: кількісно більша чисельність ГО у містах, а найменша — в селищах.

По-перше, міста зазвичай мають вищий рівень економічного розвитку та концентрацію бізнесу, що сприяє активнішій громадській діяльності.

Більша кількість компаній у міських ТГ забезпечує ресурсний потенціал, необхідний для підтримки та розвитку ГО. По-друге, міста мають вищу щільність населення, що сприяє активнішій взаємодії та співпраці між громадянами. Це створює сприятливе середовище для виникнення нових громадських ініціатив та організацій. По-третє, в містах більш розвинена інфраструктура, яка включає освітні заклади, культурні центри та інші установи, що продукують громадську активність. Водночас у селищних і сільських громадах через нижчу щільність населення та меншу концентрацію ресурсів можливості для створення та фінансування громадських організацій є обмеженими. Таким чином, різниця в кількості ГО між містами, селищами та селами відображає різні умови та можливості для громадської активності в цих типах населених пунктів. Отож, упродовж 2015—2023 рр. спостерігалася нестабільна картина щодо кількості новостворених громадських організацій у міських громадах Київської області з чергуванням років то збільшення, то зменшення показника. Порівнюючи дані 2021 та 2015 довоєнних років, бачимо в підсумку зменшення числа створених ГО на 30 %. У 2022 р. цей спад уже склав 55 %. Натомість у 2023 р. зареєстровано на 20 % більше громадських організацій ніж у 2022.

Броварська та Білоцерківська міські громади в 2015 р. мали однакову кількість нових громадських організацій (по 26 од.), а на кінець 2021 р. у Броварській було відкрито їх лише 9, тоді як у Білоцерківській 22. У 2023 р. кількісні показники майже вирівнялися до значення 16—17 од. у кожній громаді.

Упродовж 2015—2018 рр. у селищних громадах панувала спадна тенденція по кількості новостворених ГО — скорочення досягло 59 %. До 2021 р. число таких компаній зросло до 16 одиниць, а вже в 2022—2023 рр. показник зафіксувався на позначці 6, повторюючи значення 2020 р. (року розгортання *Covid-19*). Великодимерська селищна громада є єдиною, яка в 2023 р. відкрила більше ГО ніж у 2022 р. Загалом у сільських ТГ Київської області за майже десятиліття не відбулося зменшення активності громадських ініціатив, що може свідчити про успішне вирішення економічних або соціальних викликів за допомогою цього інструменту впливу. Кількісно лідером є Борщагівська сільська громада, де у 2015—2023 рр. відкривалося в середньому 17 ГО щороку.

Стосовно відносних показників кількості створених компаній у 2015—2021 рр. та 2022—2024 рр., то серед міських громад Київської області додатного приросту не було в жодній громаді (табл. 3).

Серед селищних громад лише Макарівська в 2021 р. порівняно з 2015 вийшла на показник +24,4 %. Дві сільські ТГ — Білогородська та Борщагівська — при порівнянні кількості новостворених компаній в 2021 та 2015 рр. мають позитивні значення +2,9 % та +62,9 % відповідно. Отже, 1/3 досліджуваної вибірки територіальних громад Київської області мала віднос-

ний приріст кількості створених компаній у 2015—2021, та жодна за період 2022—2024 рр.

За 2021/2015 рр. лише Бориспільська міська громада мала приріст новостворених ГО (+15,4 %). Серед селищних таких громад дві — Великодимерська (+75 %) та Іванківська (+100 %), але в абсолютних показниках кількість одиниць становить +3 од. та +2 од. відповідно. Також дві сільські громади (Білогородська та Борщагівська), як за приростом зареєстрованих компаній, так і за створеними громадськими організаціями знаходяться «в плюсах». Якщо порівнювати кількість створених громадських організацій в ТГ у воєнний період, то, на жаль, відносні показники показують лише спадну динаміку. Тільки Білогородська сільська громада продемонструвала постійний показник — 2 нові одиниці, при тому, що це мінімальне значення за досліджуване десятиліття.

Відмінності в темпах створення компаній і громадських організацій між різними типами громад Київської області свідчать про вплив місцевих умов і наявних ресурсів на розвиток підприємницької та суспільної діяльності. Міські громади користуються перевагами густонаселених територій і широкого доступу до інфраструктури, селищні громади використовують гнучкість еко-проектів, доступність житла та знижені витрати на оренду приміщень, а сільські громади активізуються завдяки підтримці сільськогосподарського сектору та громадським ініціативам. Розуміння соціально-економічних трансформацій у ТГ підтверджує необхідність розробки індивідуальних стратегій розвитку для кожного типу громад у контексті зміцнення соціального капіталу спільнот.

Таблиця 3. Відносні показники кількості створених компаній і громадських організацій у вибірці ТГ Київської області, 2015—2024* рр., %

Громади		Компанії		Громадські організації	
		2021/2015	2024/2022	2021/2015	2024/2022
Міські	Бориспільська	-2,5	-30,1	15,4	-66,7
	Броварська	-22,1	-45,7	-65,4	-75,0
	Білоцерківська	-28,3	-51,5	-15,4	-53,3
Селищні	Великодимерська	-5,3	-54,5	75,0	-100,0
	Макарівська	24,4	-47,6	-54,5	-50,0
	Іванківська	-40,0	-57,1	100,0	-50,0
Сільські	Білогородська	2,9	0,0	150,0	0,0
	Борщагівська	62,8	-44,0	5,9	-59,1
	Дмитрівська	-45,7	-76,5	-71,4	-100

Джерело: побудовано за даними [17]; * станом на 1 квартал 2024 р.

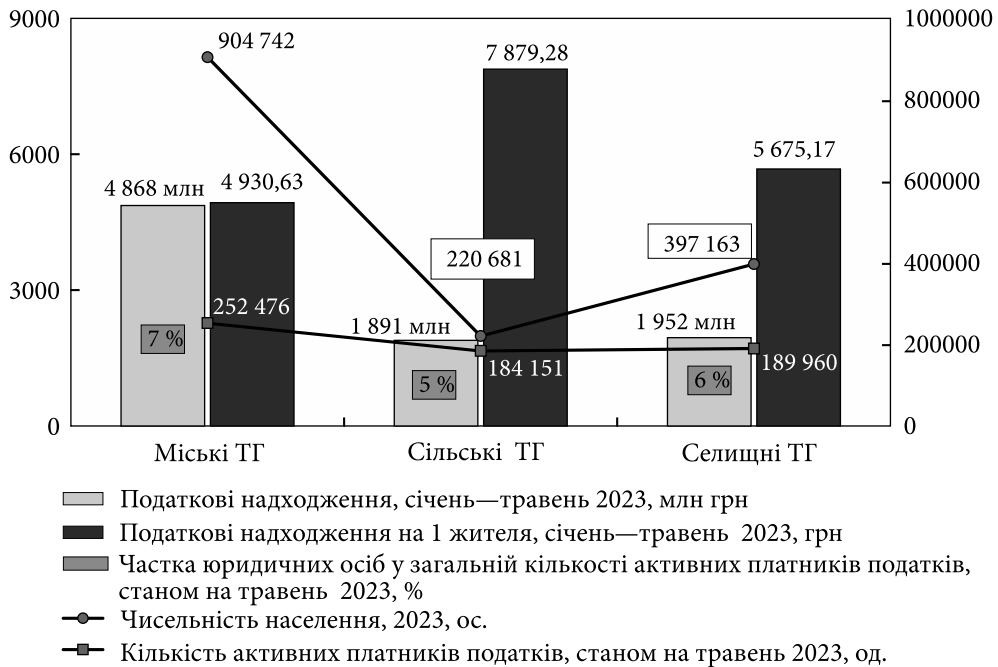

Рис. 3. Економічні показники бізнес-середовища територіальних громад Київської області, 2023 р.

Джерело: побудовано за даними [18] та авторські розрахунки.

Дані щодо основних показників бізнес-середовища територіальних громад Київської області дають можливість проаналізувати динаміку активності платників податків, оскільки це суттєво впливає на фінансову й соціальну спроможність спільнот. Врахуємо в дослідженні певну часову та просторову обмеженість доступу до статистичних даних під час війни з міркувань національної безпеки України.

Графічний аналіз свідчить про наявну диференціацію різних типів громад за представленими показниками (рис. 3).

Звичайно, у процесі аналізування фінансового потенціалу територій основну роль відіграє кількість мешканців у громадах. Міські ТГ Київської області є місцем проживання для 904,7 тис. осіб. У сільських громадах сукупно проживає 220,7 тис. осіб. На території селищних громад мешкає 397,2 тис. осіб. Тож вочевидь має місце й диференційована вікова структура населення з різними частками економічно активних осіб, а рівень працездатності є детермінантою бізнес-середовища спільнот.

Як перший показник розглянемо кількість активних платників податків у Київській області. Попри те, що в сільських громадах чисельність населення є майже вдвічі меншою ніж у селищних, станом за січень—травень 2023 р. сплачує податки приблизно однакова кількість платників —

184,15 тис. та 189,96 тис., перераховуючи до відповідних місцевих бюджетів по 1,9 млрд грн. (бюджети селищних ТГ мають податкових надходжень лише на 3 % більше ніж сільські бюджети). Міські бюджети отримали за аналізований період 4,9 млрд грн. податкових надходжень, сплачених 252,48 тис. активних платників податків, що на 33 % більше ніж таких суб'єктів у селищних громадах. Зазначимо, що населення міських громад кількісно в 2,3 рази більше. Вартує уваги, що частка юридичних осіб у загальній кількості активних платників податків несуттєво відрізняється в різних типах громад — 7 % у міських, 5 % у сільських і 6 % у селищних ТГ Київської області.

Щодо сум податкових надходжень на 1 жителя, то показник у міських громадах серед аналізованої сукупності по Київській області є найнижчим — 4930 грн. на 1 мешканця. Для селищних ТГ це 5675 грн., що на 15 % більше ніж у попередній групі. В сільських громадах на 1 жителя припадає 7880 грн. Повертаючись до чисельності населення, нагадаймо, що саме в сільських громадах живе найменша кількість мешканців Київської області. Водночас сільські громади, маючи найменшу чисельність мешканців, демонструють вищі податкові надходження в розрахунку на одного жителя, що може бути зумовлено меншою конкуренцією та ефективнішим використанням місцевих ресурсів. Незважаючи на майже однакову кількість активних платників податків у селищних і сільських ТГ, міські громади все ж генерують значно більші обсяги податкових надходжень завдяки своїм масштабам.

Бізнес, громадські організації та держава мають різні ресурси та компетенції, які можуть бути використані для досягнення спільних довготермінових цілей [19]. Співпраця між ними сприяє створенню стійкої соціальної інфраструктури та забезпечує стабільність у громадах. Держава може відігравати важливу роль у стимулюванні цього партнерства шляхом надання податкових пільг, урядових грантів або інших інструментів підтримки для бізнесу та громадських організацій, що беруть активну участь у місцевих ініціативах. Також важливим є вдосконалення законодавчої бази, яка сприятиме розширенню можливостей, зокрема через механізми ДПП, що підвищить інвестиційну привабливість проектів для бізнесу та забезпечить більшу участь громадянського суспільства.

Серед успішних прикладів взаємодії місцевої влади, бізнесу та громадських організацій у конкретних громадах по Україні зазначимо інноваційне цифрове рішення «Smart Green БЦ» (деталізований онлайн-портал зелених зон місцевості, завдяки якому можна прокладати екологічні маршрути), введене в дію Білоцерківською міською радою Київської області за підтримки «Фонду Фрідріха Науманна за Свободу»; Вознесенський гуманітарний хаб у співпраці з ТОВ «Корпорація «Памір» і ПП «Менада»: з 2022 р. працює в чотирьох напрямках — допомога військовим, місцевим жителям і ВПО, родинам з дітьми та сусіднім ТГ Миколаївської області. Коропська селищна рада на Чернігівщині разом з ГО «Коропщина — спільний дім» і за фінан-

сової підтримки ФГ «Вишеньки» популяризує національно-патріотичне виховання, заходи зі згуртування населення, залучення ВПО до активного життя в громаді. Спільно з бізнес-центром «K15» за сприяння Тернопільської ОДА запущено перший у Тернополі коворкінг (Центр Дія. Бізнес) як частину масштабного національного проекту із розвитку підприємництва та експорту [20].

На місцевому рівні наявна сьогодні система взаємодії регіональної влади та приватних партнерів (потенційних інвесторів) стосується переважно інформаційного обміну та є асиметричною, причому не так у кількісному вимірі, як у якісному [21, с. 34]. Ситуацію може покращити публічна доступність інформації про виконання зобов'язань кожної зі сторін.

Висновки. Аналіз соціально-економічної активності територіальних громад України в 2015—2024 рр. указує на те, що універсальні підходи до розвитку вже не можуть ефективно враховувати потреби різних типів спільнот. Кожна ТГ має свою специфіку, зумовлену обсягом бюджетного фонду, чисельністю населення, зокрема активних платників податків, й рівнем соціального капіталу, сформованого протягом тривалого часу. Соціальний капітал стає ключовим фактором, що визначає здатність громади до об'єднання зусиль, взаємодопомоги та колективного вирішення проблем. Соціальний капітал реалізує свої зв'язки завдяки активній діяльності громадських організацій, які виступають посередниками між громадянами та інституціями, створюючи мережу довіри, співпраці та взаємодії. Вони сприяють обміну інформацією та є важливим механізмом впливу на процвітання громад. Бізнес-структури, підтримуючи громадські ініціативи та співпрацюючи з неурядовими організаціями, формують стійке партнерство і систему соціальної відповідальності. Вони інвестують у розвиток локальних спільнот, що не лише зміцнює економічну стабільність, а й сприяє зростанню соціальної згуртованості.

Взаємодія між бізнесом і громадськими організаціями дає змогу мобілізувати ресурси, підвищуючи рівень фінансування соціальних програм і забезпечуючи більший обсяг суспільних послуг у територіальних громадах. Це вимагає уваги до розробки документів стратегічного планування регіонального розвитку, які враховують унікальні можливості, потенціал і виклики кожної громади, сприяючи їхній резильєнтності та довгостроковій стійкості.

Дослідження виявило, що міські громади мають суттєво більші податкові надходження, ширший доступ до різноманітних ресурсів і вищий рівень участі місцевих жителів у прийнятті рішень порівняно із сільськими та селищними територіальними громадами. Такі відмінності пояснюються різним рівнем економічного розвитку, інфраструктурною забезпеченістю та особливостями демографічної структури різних типів громад, і впливають на можливості розвитку спільнот, рівень життя їхніх мешканців та ефек-

тивність надання місцевих соціальних послуг. Фінансова спроможність громад, яка кількісно виражається через місцеві бюджети, відіграє вагомую роль у формуванні економічної та громадської активності, а також у підтримці та розвитку соціальних зв'язків. Зміни у фінансуванні місцевих органів влади можуть мати значний вплив на ці аспекти життя громад, а саме:

1. Економічна активність:

- зростання інвестицій у місцеву інфраструктуру: збільшення фінансування з місцевих бюджетів дозволяє ТГ інвестувати в розвиток інфраструктури (ремонт доріг, будівництво нових шкіл, лікарень та інших соціально значущих об'єктів). Це створює робочі місця, стимулює місцеву економіку та підвищує привабливість територій для бізнесу та інвесторів;

- підтримка малого та середнього бізнесу: місцеві бюджети можуть спрямовувати кошти на програми підтримки малого та середнього бізнесу, що включає надання грантів, пільгових кредитів, створення бізнес-інкубаторів та інших форм допомоги підприємцям. Це забезпечує фундамент економічному зростанню та розширенню ринку праці.

2. Громадська активність:

- фінансування громадських проєктів: збільшення фінансування з місцевих бюджетів дає можливість громадам підтримувати різноманітні культурні заходи, спортивні змагання, освітні програми та інші ініціативи. Це підвищує рівень громадської активності та спонукає мешканців до участі в житті громади;

- інфраструктурні проєкти: інвестиції у створення та покращення громадських просторів, як-от парки, спортивні майданчики, зміцнюють соціальний капітал. Це формує додаткові можливості для розвитку громадянського суспільства та підвищує рівень соціальної згуртованості. Такі простори стають місцем зустрічей, спілкування та проведення спільних заходів для мешканців ТГ.

3. Соціальні зв'язки:

- покращення пакетів соціальних послуг: збільшення фінансування з місцевих бюджетів мотивує отримувачів коштів підвищувати якість надання соціальних послуг для різних верств населення. Це сприяє зміцненню соціальних зв'язків та підвищенню добробуту населення;

- ініціативи місцевих громад: виділення бюджетних коштів дає змогу підтримувати пропозиції самих мешканців, спрямовані на вирішення локальних проблем і розвиток громад. Це підвищує рівень взаємодії між різними групами населення та сприяє формуванню соціально-відповідального суспільства.

Таким чином, місцеві фінанси, зокрема бюджети громад, мають суттєвий вплив на економічну та громадську активність, а також на зміцнення соціального капіталу. Податкове адміністрування та ефективне використання бюджетних коштів сприяє відбудові територій і підвищенню якості

життя населення. Обґрунтоване зменшення виявлених диспропорцій у соціально-економічній активності ТГ України має реалізовуватися з врахуванням потреб і можливостей комерційного та громадського секторів національної економіки, що є важливим кроком для забезпечення відновлення та сталого розвитку вітчизняних спільнот.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Pearson, A., Starnino, C., & Potvin, F. (2024). Intersectoral collaboration and partnership framework. Observatoire québécois de la proche aide. March 2024. *CIUSSS du Centre-Ouest-de-l'Île-de-Montréal*. https://observatoireprocheaide.ca/wp-content/uploads/2024/05/20240426_OBS_collaboration-EN_final.pdf
2. Nechiporuk, L. (2022). Intersectoral cooperation in the provision of social services in wartime. *Theory and practice of social systems management*, 4, 65—73. <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2022.4.06>
[Нечипорук, Л. (2022). Міжсекторна взаємодія у наданні соціальних послуг в умовах війни. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 4, 65—73].
3. Mackiewicz, H., & Spodarczyk, E. (2022). Benefits from the cooperation of non-governmental organizations with enterprises and durability of cooperation. *Management*, 26 (2), 24—40. <https://doi.org/10.2478/manment-2019-0094>
4. Raisiene, A. G., & Baranauskaite, L. (2018). Investigating complexity of intersectoral collaboration: contextual framework for research. *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, 6 (1), 79—89. <https://doi.org/10.33605/croma-012018-007>
5. Bódi, D.-C. (2024). Fundraising and Social Marketing in the Non-governmental Organizations. In: Kavoura, A., Borges-Tiago, T., Tiago, F. (eds). *Strategic Innovative Marketing and Tourism. ICSIMAT 2023. Springer Proceedings in Business and Economics*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51038-0_83
6. Bódi, D.-C. (2023). Challenges and opportunities of non-governmental organizations. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov. Series VII. Social Sciences*, 16 (65), 2, 223—230. <https://doi.org/10.31926/but.ssl.2023.16.65.2.9>
7. Iachim, A., & Gherman, O. (2024). Organizațiile neguvernamentale și rolul lor în economia contemporană. Non-governmental organizations and their role in the contemporary economy. *Vector European*, 1, 78—80. <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2024-1.16>
8. Libanova, E., & Romaniuk, S. (2023). Conceptualization of governance in social relations. *Demography and Social Economy*, 3 (53), 33—53. <https://doi.org/10.15407/dse2023.03.033>
[Лібанова, Е., & Романюк, С. (2023). Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах. *Демографія та соціальна економіка*, 3 (53), 33—53].
9. Zaiats, T., & Kraievska, H. (2024). Intersectoral cooperation in the context of social development of territorial communities of Ukraine. *Demography and Social Economy*, 1 (55), 59—77. <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.059>
[Заяць, Т. А., & Краєвська, Г. О. (2024). Міжсекторальна співпраця в контексті соціального розвитку територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка*, 1 (55), 59—77].
10. Diakonenko, O., & Nechytailo, T. (2024). The role of the resilient potential of public organizations in reconstruction of territorial communities of Ukraine. *Demography and Social Economy*, 3 (57), 122—141. <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.122>
[Дяконенко, О. І., & Нечитайло, Т. Ю. (2024). Роль резильєнтного потенціалу громадських організацій у відновленні територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка*, 3 (57), 122—141].

11. Krylov, D. (2022). Conceptual foundations of public-private partnership. *Problems of modern transformations. Series: economics and management*, 1 (4). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-03>
[Крилов, Д. В. (2022). Концептуальні основи державно-приватного партнерства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 1 (4)].
12. Sychova, V. V., & Samofalova, T. O. (2023). Private-public partnership in the post-war reconstruction of Ukraine. *State Formation*, 2 (34), 125—141. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-10>
[Сичова В., & Самофалова Т. (2023). Державно-приватне партнерство у повоєнному відновленні України. *Державне будівництво*, 2023, 2 (34), 125—141].
13. Zvonar, V. P. (2017). Smart-community as a socio-economic phenomenon. *Demography and Social Economy*, 3 (31), 76—88. <https://doi.org/10.15407/dse2017.03.076>
[Звонар, В. П. (2017). Smart-громада як соціально-економічний феномен. *Демографія та соціальна економіка*, 3 (31), 76—88].
14. Zaiats, T., Romaniuk, S., Kraievska, H., Diakonenko, O., & Sova, O. (2024). Priority areas for the formation of capable territorial communities in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*, 10 (1), 135—164. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.01.06>
[Заяць, Т., Романюк, С., Краєвська, Г., Дяконенко, О., & Сова, О. (2024). Пріоритетні напрями формування спроможних територіальних громад в Україні. *Agricultural and Resource Economics*, 10 (1), 135—164].
15. Lukashova, Ie. (2023). Problems of intersectoral interaction between citizens, governments and business structures in the context of civil society development in Ukraine. *Electronic scientific publication «Public Administration and National Security»*, 9 (39), 82—91. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-9-8291>
[Лукашова, Є. В. (2023). Проблеми міжсекторальної взаємодії громадян, влади та бізнес-структур у контексті розвитку громадянського суспільства в Україні. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*, 9 (39), 82—91].
16. Samraio, C., & Sebastião, J. R. (2024). Social innovation and social entrepreneurship: uncovering themes, trends, and discourse. *Administrative Sciences*, 14 (3), 53. <https://doi.org/10.3390/admsci14030053>
17. Ukrainian State Registries (2024). *Opendatobot API*. <https://opendatobot.ua/open/otg>
[Єдині та державні реєстри України (2024). Єдиний державний реєстр територіальних громад України. *Opendatobot API*].
18. Territorial communities (2024). *Decentralization*. <https://decentralization.gov.ua/newgromada>
[Територіальні громади (2024). *Децентралізація*].
19. Senyshyn, O. S., Ilkiv, N. V., & Ugol'kov, Ie. O. (2023). Strategic directions of interaction between business, NGOs and the state in times of rapid changes. *Economy and Society*, 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-94>
[Сенишин, О. С., Ільків, Н. В., & Угольков, Є. О. (2023). Стратегічні напрями взаємодії бізнесу, громадських організацій і держави в часи динамічних змін. *Економіка та суспільство*, 56].
20. Collection of stories “Civil society, business and government — best practices of cooperation” (2022). *ISAR Ednannia*. 78 p. <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/gromadyanske-suspilstvo-biznes-ta-vlada-krashhi-praktyku-spivpratsi.pdf>
[Збірник історій «Громадянське суспільство, бізнес та влада — кращі практики співпраці» (2022). *ISAR Єднання*. 78 с.]

21. Oliyarnyk, V. V., & Biriushov, D. M. (2024). Mechanisms of public-private partnership at the local level. *Efficiency of public administration*, 1/2 (78/79), 33—38. <https://doi.org/10.36930/507805>

[Оліярник, В. В., & Бірюшов, Д. М. (2024). Механізми державно-приватного партнерства на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*, 1/2 (78/79), 33—38].

Стаття надійшла до редакції журналу 09.10.2024

Olena Sova, PhD (Economics), Assistant Prof., Senior Research Fellow
Institute for Demography and Life Quality Problems of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd Tarasa Shevchenka, 60
E-mail: sovy@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6386-6432
Scopus ID: 57225029294

THE IMPACT OF THE COMMERCIAL AND CIVIL SOCIETY SECTORS ON THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINIAN COMMUNITIES

In the current conditions of decentralization, there is an urgent need to find effective mechanisms for interaction between the state, business, and civil society to address the challenges of territorial community development. Using spatial thinking and systems analysis, as well as methods of induction and deduction, statistical grouping, and comparison, the article evaluates the dynamics of the number of companies and civil society organizations established in the Kyiv region over the past ten years. The analysis of community samples and the linear trends constructed have demonstrated the negative impact of the military-political situation, socio-economic conditions, and infrastructural changes on the activity of non-governmental and commercial institutions. The purpose of the article is to justify the synergy of efforts between business and civil society organizations in the development of Ukrainian communities and to present measures aimed at increasing financial capacity and enhancing the social capital of communities. Differences in business environment indicators among urban, settlement, and rural communities are argued, confirming the need for individual development strategies for each type of community. The conclusions drawn regarding the strategic significance of budgetary instruments for strengthening regional potential within the context of cross-sectoral partnerships constitute the scientific novelty of the research.

The article analyzes the dynamics of companies and civil society organizations established in the territorial communities of the Kyiv region of Ukraine from 2015 to 2024. It identifies types of communities with a significant downward trend in the studied indicators. The reasons for the decline in socio-economic activity in territorial communities, based on the analysis of their business environment in 2023, are determined. The necessity of considering population size in calculating community capacity and the number of active taxpayers is emphasized. Proposals are provided to stimulate cooperation between business and civil society organizations for the success of post-war recovery programs.

Keywords: territorial communities, resilience, socio-economic development, partnership, commercial sector, civil society sector, NGOs, public administration, budget.